

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ,

де йдеться про знайомство
з Чугайстром та його
неймовірну таємницю,
яка покликала в дорогу

1

Ч нашому теперішньому житті, половину якого ми проводимо в телефоні, багато цікавих історій з телефону таки й починаються — з неочікуваного дзвінка або повідомлення. Так було й тут. Гожого липневого ранку, сидячи на терасі замиського будинку, я допивав першу каву й поглядав на свою загіпсовану до коліна ногу (прикро спіткнувся на сходах), коли на екрані смартфона засвітився невідомий номер. Трохи повагавшись, я ввімкнув з'єднання.

— Слухаю!

— Це ви? — почув приглушений потойбічний голос.

— Схоже, що так. — Я знов мимоволі зиркнув на гіпсовий козубень, буцім хотів переконатися, що це справді я.

— Пробачте, що турбую... але маю до вас дуже важливу розмову.

— Стривайте, а з ким маю честь?..

— Це Чугайстер.

— Хто-о-о?

— Чугайстер, — незворушно повторив він.

Ова! Я легко уявив собі цього Чугайстра таким, яким знав його з народних переказів, — оброслим шерстю лісовим чоловіком, схильним до бешкету та веселих витівок. Здається, він був небезпечним тільки для нявок, яких виловлював, як кіт мишей, щоб вони не зводили зі світу порядних хлопців.

— Хто вам дав мій телефон?

— Телефон?.. — Він трохи помовчав і відповів: — Я знайшов його в Холодному Яру.

Ну от, все правильно, подумав я. Чугайстер блукав лісами Холодного Яру, де під кожним дубом лежить візитівка з номером мого телефону.

— І що? — спитав я.

Далі він говорив таким гіпнотичним голосом, що я жодного разу не зміг його перебити. Чугайстер сказав, що йдеться про таємницю, яку він може довірити тільки мені. Якщо коротко — він знає місце печери, де свого часу зустрічалися гетьман Мазепа і шведський король Карл XII. Цього місця, крім нього, не знає більше ніхто. Печера була вирита під кручею над Хоролом, тепер вхід до неї, звісно, завалено, все там давно заросло шелюжинням та бур'янами, але він, Чугайстер, не має жодного сумніву, що до підземелля неважко дістатися.

Він назвав свій край (між іншим, далекий від Холодного Яру) і приблизне місце печери. З погляду географії все було схоже на правду — якщо напередодні полтавської драми гетьман з королем мали по-таємну стоянку, то вона цілком могла бути там.

На моє запитання, звідки Чугайстер про це довідався, він пояснив усе просто й по-людському. Колись іще замолоду, дуже давно, в недалекому від того місця селі він сидів на комірному в однієї бабусі, і вона, не бажаючи забрати таємницю на той світ разом із собою, повела його через ліс на берег Хоролу. Там показала кручу, де під час голоду 33-го вона, зриваючи бугилу, провалилася під землю й потрапила в печеру. А як отямилася, знайшла там таке, що врятувало від голодної смерті не тільки її родину, а й пів села. Ось так, якщо коротко.

На той час, коли бабуся показала Чугайстрові місцину, там не було жодних ознак підземного схову — ніяких западин чи зсувів ґрунту, однак він усією своєю істотою відчув, що це правда. Так буває. Та й чого б це старій людині водити його за ніс берегами Хоролу?

— Звідки вона довідалася, що печера була стоянкою Івана Мазепи й Карла XII? — спитав я.

— Вона того не знала, — відповів Чугайстер. — Це я так вважаю. Тобто я в цьому впевнений.

— Той вертеп, швидше за все, давно розграбували, — сказав я.

— Навряд, — заперечив він. — Я спостерігав за тим місцем роками.

— Хіба вона його більше нікому не показувала?

— Ні, звичайно.

— Чому?

Слушавка глухо забулькала. Здається, це був сміх.

— Тому що скарби завжди несуть загрозу смерті, — відповів він. — Але ж нас із вами цікавить не золото й не самоцвіти, правда ж? Я тому й звернувся до вас, щоб печеру дослідити чесні й надійні фахівці. Бо не вірю ні владі, ні жодним теперішнім інституціям... Може, і до вас не звернувся б, якби...

— Якби що?

— Тепер такі часи, що не знаєш, чи доживеш до завтра. Не хочу, щоб це... було загублено назавжди. Приїдете?

Я знов подивився на свою, майже чужу ногу, закуту поверх гомілки в гіпс, глянув на підлокітну милицю, з якою вже міг шкутильгати подвір'ям, але ж не гасати кручами понад Хоролом. Тим більше я ще не міг сісти за кермо. А їхати мусив би триста кілометрів лише в один бік.

— Може, десь через місяць, — сказав я.

— Ох... — важко видихнув Чугайстер. — Тепер такий час...

Я його розумів: ніхто не знає, чи прокинеться завтра. Тому пообіцяв день-другий подумати. Можливо, приїду з водієм. Так можна?

— Хай, — погодився він. — Тільки попередьте, щоб я був удома. Бо іноді від'їжджаю на роботу на цілий тиждень і тоді зі мною немає зв'язку.

— Де ж ви працюєте?

— Потім... Про все потім, — сказав він.

Ми попрощалися, і я ще не встиг переварити розмову з Чугайстром, як біля воріт почув автомобільний

сигнал. До мене заїхав Куць. Без попередження. Іноді він так робить: мовляв, проїздив поруч і вирішив заглянути на секунду; не заперечуєш?

Інтрига, якою мене намагнітив Чугайстер, залоскотала в грудях. Річ у тім, що Куць був зятим шукачем скарбів. Не знаю, чи він коли-небудь знайшов щось коштовне (хто б це про таке розп'якував?), але Куць любив поговорити на цю тему, причому говорив не як мрійник Бонавентура-копач, а як третій у такому ділі калач. У нього це почалося давно, і то з неприємної пригоди: купаючись у Дніпрі, Куць загубив золоту обручку і, наляканий лихою прикметою, яка віщувала шлюбне нещастя, застановився будь-що відшукати згубу. Придбав найновіший брендовий металошукач, ще там якийсь приладдя, як-от решето для промивання піску, набір археологічних щіток тощо, і через якийсь час обручальний перстень знову засвітився на його кістлявому підмізинному пальці.

Це все, що я знав про знахідки Куця, хоча його безжурне життя й, зокрема, дорожезні авта, які він міняв, як шкарпетки, наводили на думку, що Куць таки дещо знаходив. Хай там як, але він належав до тих підприємливих кмітливців, котрі казали, що гроші валяються під ногами, тільки треба вміти їх підбирати. І наводив приклад, як один його знайомий собачник придбав майже задарма бракованого ньюфаундленда: у песика горішком звисало лише одне яєчко, тож він не мав жодних шансів претендувати на особливу породу, а перемагати на виставках і поготів. Однак те друге яєчко в пса таки було, воно десь застрягло ви-

ще і згодом несподівано опустилося в мошонку, після чого шоколадний ньюфаундленд зібрав на собачих конкурсах усі лаври, його шия засяяла цілим намистом золотих медалей, і собаківник загнав колишнього одноя за шалені гроші. Завершуючи оповідь, Куць сміявся таким характерним, вдоволеним смішком: «Их-их-их!», який викликав підозру, що тим собаківником був не хто інший, як він сам. Ще Куць розповідав про одного свого приятеля, котрий, працюючи колись податківцем, буквально хворів, якщо йому заносили менше як двадцять тисяч баксів у день. «Их-их-их», — кихкотів Куць, що наводило на ту саму думку.

Коли я запитував про знайдені ним скарби «в лоб», він не сміявся — увесь напружувався, аж ворушилися його загострені вгору вуха, порослі на краях чорними волосинами, — і мимрив щось про конячі зуби, іржаві вухналі, підкови та черепки. Тобто нічого особливого. Але Куць мені подобався тим, що не шукав золото як таке. Його непокоїли скарби князів, гетьманів та інших вельмож, чиї імена не стерла минувшина. Через те він непогано знав локальну історію й тим був для мене цікавий. Це я пояснюю тим, хто може здивуватися моїми теплими взаєминами з чоловіком, схожим на чорта. Справді-бо: візьміть натурального чорта, обітніть йому хвоста, спиляйте ріжки, зодягніть по-людському, гладенько поголіть та ще й напахтіть пристойними парфумами — оце й буде вам Куць. Цілком симпатичний чоловічина непевного віку.

Спершу він витріщився на мою загіпсовану ногу, щиро поспівчував, а потім як з кілочка сказав:

— Набридло викопувати кінські зуби та черепки. Мене цікавлять значущі скарби.

— Це ти про що? — спитав я.

— Про речі, які мають історичну цінність. Наприклад, реліквії Мазепи й Карла XII.

Вліпив, чортяка, в самісіньке око. Спершу я не повірив своїм вухам і, приголомшений, втупився в Куця: він що — прослуховує мій телефон? Ну добре, хай би сказав: скарби Мазепи. Або Карла XII. Але чому відразу обох?

Я перевів подих і спитав якомога спокійніше:

— Тобі щось відомо про це?

— Мало, — сказав він. — Але коли гетьман з королем відходили після поразки до Дніпра на Переволочну, вони не могли все забрати з собою.

Він подивився на мене з переконливою усмішечкою й повторив:

— Ніяк не могли. Их-их-их!

— Усе — це що? — запитав я, хоч добре знав, що він має на увазі.

— Бачиш, — спроквола мовив Куць, — під час воєнних баталій такі верховоди завжди мали запаси золота, приховані десь недалеко. На випадок відкупу з полону чи, навпаки, підкупу... Це ж відомі речі. І зберігали вони це добро не в горщиках, а в бочонках, там об'єми були ще ті.

Стриматися було важко. Знаючи, що беру гріх на душу, я раптом розповів йому про Чугайстра. Мене заворожив цей неймовірний збіг обставин: спершу дзвонить невідомий чоловік, щоб сповістити про